

СТРЕСС-ПРОТЕКТИВНЫЕ ЭФФЕКТЫ ГЛИЦИНА В УСЛОВИЯХ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ ИММОБИЛИЗАЦИИ

Проф. В. Н. Савченко, проф. Е. Я. Николенко, доц. А. С. Кратенко, Н. О. Пилипенко

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

Гиподинамия способствует возникновению гипертензии, ишемии, неврозов, ожирения, остеопороза и других заболеваний. Применение глицина (5 мг/кг) в условиях экспериментальной иммобилизации нормализует стрессовые показатели центральной нервной системы, коэффициенты массы внутренних органов, содержание витамина С в надпочечниках и состояние слизистой желудка. Результаты свидетельствуют о наличии стресс-протективного действия у глицина при экспериментальной гиподинамии.

Ключевые слова: стресс, иммобилизация, стресс-протективное действие, глицин.

СТРЕСС-ПРОТЕКТИВНІ ЕФЕКТИ ГЛІЦИНУ ЗА УМОВ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ІММОБІЛІЗАЦІЇ

Проф. В. М. Савченко, проф. Є. Я. Ніколенко,
доц. Г. С. Кратенко, Н. О. Пилипенко

Гиподинамія сприяє виникненню гіпертензії, ішемії, неврозів, ожиріння, остеопорозу та інших захворювань. Застосування гліцину (5 мг/кг) за умов експериментальної іммобілізації нормалізує стресові показники центральної нервової системи, коефіцієнти маси внутрішніх органів, вміст вітаміну С в надниркових залозах та стан слизової оболонки шлунка. Результати свідчать про наявність стрес-протективної дії у гліцину під час експериментальної гіподинамії.

Ключові слова: стрес, іммобілізація, стрес-протективна дія, гліцин.

STRESS-PROTECTIVE EFFECTS OF GLYCINE IN EXPERIMENTAL IMMOBILIZATION

V. N. Savchenko, E. Ya. Nicolenko,
A. S. Kratenko, N. O. Pilipenko

Hypodynamy is a leading course of hypertension, ischemia, neurosis, obesity, osteoporosis and other pathological states. The present article illustrated the results of experimental investigation of glycine (5 mg/kg) at the experimental immobilization. Action is preventing stressory damages of CNS, internal organs mass, vitamin C contents in suprarenal glands and gastric mucose membrane state. The results show stress-protective activity of glycine.

Keywords: stress, immobilization, stress-protective effect, glycine.

Стрессовые воздействия являются основой развития многих патологических состояний, так называемых «болезней цивилизации». Гиподинамия относится к общепризнанным стрессовым факторам, способствующим возникновению артериальной и венозной гипертензии, ишемии различных органов, неврозов, ожирения, остеопороза и других заболеваний. Крайне низкая степень физической активности отмечается более чем у 30 % практически здоровых молодых людей [7, 8]. Кроме того, при травмах, в постоперационном периоде, обострении сердечно-сосудистых и других заболеваний необходим длительный постельный режим, приводящий к гиподинамии. Накопленные в литературе факты свидетельствуют о полисистемных проявлениях иммобилизации [11], в том числе и о патологической реакции центральной нервной системы (ЦНС) на гиподинамию, которая рассматривается исследователями как эмоциональный стресс [4].

Одним из перспективных принципов в предупреждении стрессовых повреждений является

активация естественных защитных механизмов, нормализующих нейрогормональные и нейрохимические сдвиги [5]. В связи с этим актуален поиск путей фармакологической коррекции негативных проявлений иммобилизационного стресса, в частности с использованием медиаторов и метаболитов стресс-лимитирующих систем.

Относительно малоизученной стресс-лимитирующей системой является глицинергическая, медиатором которой служит глицин [10]. Сведения о возможности проникновения экзогенного глицина через гемато-энцефалический барьер неоднозначны [2, 10], однако имеющийся обширный материал об опыте применения фармакологических препаратов, содержащих глицин, однозначно свидетельствует о седативном, анксиолитическом, антидепрессивном, дезинтоксикационном эффектах этой аминокислоты [5, 9]. В больших дозах (500 мг/кг) глицин восстанавливал функции ЦНС у крыс с ишемическим повреждением коры головного мозга, снижая локомоторную активность

в групі контрольних животних [2]. У глицина відсутні протипоказання і побочні ефекти, він широко застосовується при неврозах, неврозоподібних станах, цефалгіях різного генеза, наслідках черепно-мозкової травми, нейроінфекціях, епілепсії [1].

В умовах експериментальної іммобілізації стрес-протективний ефект був виявлено у производних глицина: N, N-дібензилглицина і аміда (4-фенил-2-пірролідон-1-іл), глицилглицина [10]. Описано захисне дієвої дії цих соєднин на стан внутрішніх органів (за даними мікроскопії і морфометрії). Також в якості показателів антистресорного дії производних глицина оцінювались рівень катехоламінов і кортикостероїдів, активність ферментів, а також інтенсивність язвоутворення на слизистій жовчного пузиря.

Цель роботи — дослідити стрес-протективний ефект глицина на моделі експериментальної іммобілізації.

МАТЕРІАЛЫ И МЕТОДЫ

Робота виконана на 72 білих крів'яних лінії Вистар (WAG) масою 120–180 г. Моделью стресу була іммобілізація впродовж 5 днів, яку досягали путем поміщення животних в клетки-пеналы, жестко обмежуючі подвижність животних, зберігаючи при цьому доступ повітря, умови для кормлення і пиття. Дослідження виконано сразу після завершення іммобілізації. Експеримент проведено з урахуванням вимог Європейської конвенції щодо захисту позивочних животних, яких використовують для експериментальних і інших наукових цілей (Страсбург, 1986) і Закона України «Про захист тварин від жорстокого поводження» (ст. 26).

Експериментальні животні були розділені на три групи: I група — контроль (24 крів'яни); II група — іммобілізація (24 крів'яни); III група — іммобілізація і введення глицина (24 крів'яни).

В III групі використовувався препарат глицину (глицин, ПАО «Киевмедпрепарат», Україна), який в дозі 5 мг/кг вводили животним в жовчний пузирь на 3, 4 і 5 день іммобілізації в 1 мл фізраствора. Крів'ям I та II груп вводили аналогічний об'єм фізраствора (без препарату).

О функціональному стані ЦНС судили за рівнем сумматорно-порогового показника (СПП) і емоційно-поведенческими реакціями в «відкритому полі» [6]. Позитивні емоційні реакції визначалися за грумингом (активне поведіння животних, спрямоване на очищування поверхні тела, в частності кількість умивань), відмінні емоційні реакції — за відсутністю грумингу.

Оцінювались кількість урінаживань. Інтегральними показниками стану гіпоталамо-гіпофізарно-надпочечникової системи слугували коєфіцієнти маси тимуса, селезенки, надпочечників, печінки, серця, вміст вітаміну С в надпочечниках [3, 12]. Ступінь пораження слизистої оболочки жовчного пузиря оцінювали з допомогою індекса Паулса (середнє кількість кровоизливень на одну крів'яну в групі, помножене на кількість крів'яних (%)) з кровоизливеннями і поділене на 100 %).

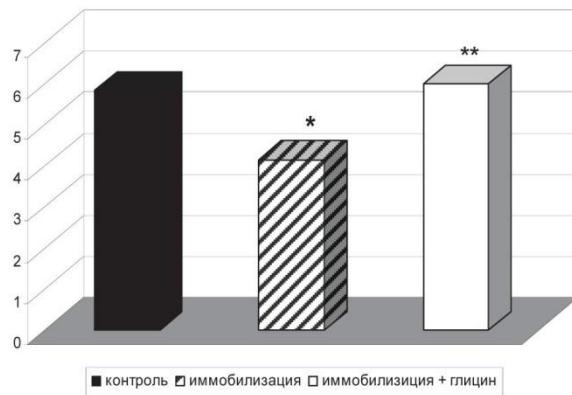
Получені цифрові дані оброблювали статистично з допомогою t-критерія Стьюдента.

РЕЗУЛЬТАТИ И ИХ ОБСУЖДЕНИЕ

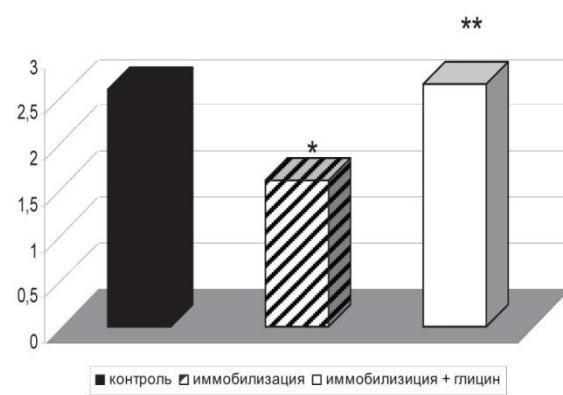
Получені дані підтверджують обмеження функціонального стану ЦНС у крів'яних в умовах іммобілізації. Особливістю, статистично значимо знижується СПП (іммобілізація — $4,16 \pm 0,3$; контроль — $5,8 \pm 0,34$; $p < 0,05$). При цьому відбувається угнетення горизонтальної двигательної активності (іммобілізація — $19,1 \pm 4,9$ пересечених квадратів; контроль — $32,0 \pm 3,2$; $p < 0,05$), вертикальної двигательної активності (іммобілізація — $2,6 \pm 0,5$ вставань; контроль — $3,3 \pm 0,85$; $p < 0,1$) та положительних емоційних реакцій в формі грумингу (іммобілізація — $1,6 \pm 0,5$; контроль — $2,6 \pm 0,85$; $p < 0,05$), тоді як кількість урінаживань, відображає відмінні емоційні реакції, підвищується (іммобілізація — $0,6 \pm 0,17$; контроль — $0,3 \pm 0,07$; $p < 0,05$).

Введення глицину в умовах експериментальної іммобілізації нормалізує СПП (іммобілізація + глицин — $6,0 \pm 0,34$; іммобілізація — $4,16 \pm 0,3$; $p < 0,05$) (рис. 1), горизонтальну активність (іммобілізація + глицин — $26,6 \pm 5,95$ пересечених квадратів; іммобілізація — $19,1 \pm 4,9$; $p < 0,05$) (рис. 2а), а також кількість умивань (іммобілізація + глицин — $2,66 \pm 0,85$; іммобілізація — $1,6 \pm 0,5$; $p < 0,05$) (рис. 3). При цьому відбувається зменшення вертикальної двигательної активності животних (іммобілізація + глицин — $1,5 \pm 0,68$ вставань; іммобілізація — $2,6 \pm 0,5$; $p < 0,05$) (рис. 2б).

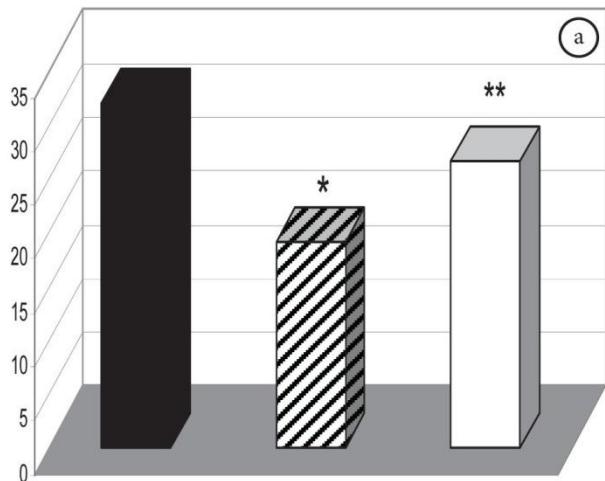
В результаті експериментальної іммобілізації змінюються коєфіцієнти маси внутрішніх органів крів'яних: зростає печінь (іммобілізація + глицин — $3,69 \pm 0,07\%$; контроль — $2,99 \pm 0,17\%$; $p < 0,05$), серце (іммобілізація + глицин — $0,43 \pm 0,02\%$; контроль — $0,37 \pm 0,039\%$; $p < 0,05$), селезенка (іммобілізація + глицин — $0,4 \pm 0,04\%$; контроль — $0,27 \pm 0,02\%$; $p < 0,1$). Крім того, знижується маса надпочечників (іммобілізація + глицин — $0,01 \pm 0,001\%$; контроль — $0,014 \pm 0,001\%$; $p < 0,05$) (табл. 1).

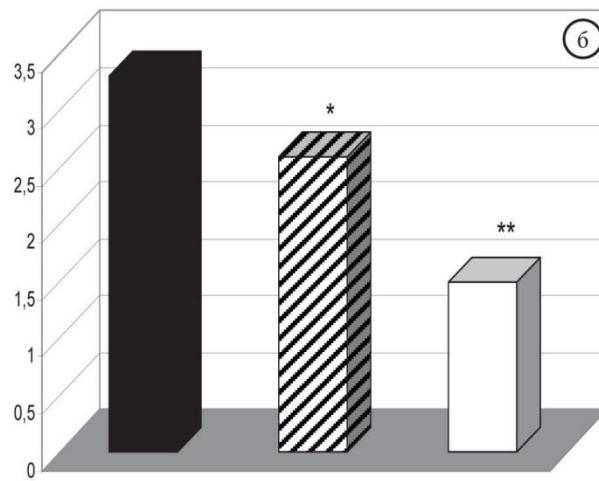
Рис. 1. Уровень суммаціонно-порогового показателя (СПП). (на данному рисунку и далее:
 * – $p < 0,05$ в сравнении с контролем;
 ** – $p < 0,05$ в сравнении с иммобилизацией)

Рис. 3. Показатели положительной эмоциональной реакции (груминг)

Рис. 2. Показатели двигательной активности:
 а — горизонтальная активность (количество пересеченных квадратов);
 б — вертикальная активность (количество вставаний)

Таблица 1

Коэффициенты массы внутренних органов (%)

Орган	Группы		
	Контроль	Иммобилизация	Иммобилизация + глицин
Печень	$2,99 \pm 0,17$	$3,69 \pm 0,07^*$	$3,05 \pm 0,08^{**}$
Сердце	$0,37 \pm 0,039$	$0,43 \pm 0,02^*$	$0,31 \pm 0,02^{**}$
Тимус	$0,130 \pm 0,003$	$0,136 \pm 0,003$	$0,110 \pm 0,012$
Селезенка	$0,27 \pm 0,02$	$0,40 \pm 0,04$	$0,300 \pm 0,002$
Надпочечники	$0,014 \pm 0,001$	$0,010 \pm 0,0001^*$	$0,018 \pm 0,001^{**}$

Примечания: * – $p < 0,05$ в сравнении с контролем; ** – $p < 0,05$ в сравнении с иммобилизацией.

Индекс Паулса превышает показатель контроля (иммобилизация – 0,85; контроль – 0,00; $p < 0,05$). Содержание витамина С в надпочечниках значительно снижается, что отражает усиление синтеза кортикоидов в условиях стресса (иммобилизация – $184 \pm 5,32$ мг%; контроль – $324 \pm 19,21$ мг%; $p < 0,05$) (табл. 2).

При введении глицина наблюдается нормализация коэффициентов массы внутренних органов:

Таблица 2

Уровень витамина С ($M \pm m$, мг%)

Группа	Содержание витамина С
Контроль	$324 \pm 19,21$
Иммобилизация	$184 \pm 5,32$ 1*
Иммобилизация + глицин	$457 \pm 17,0^{**}$

Примечания: * – $p < 0,05$ в сравнении с контролем; ** – $p < 0,05$ в сравнении с иммобилизацией.

печени (иммобилизация+глицин — $3,05 \pm 0,08\%$; иммобилизация — $3,69 \pm 0,07\%$; $p < 0,05$), сердца (иммобилизация+глицин — $0,31 \pm 0,02\%$; иммобилизация — $0,43 \pm 0,02\%$; $p < 0,05$), а также повышается уровень витамина С (иммобилизация + глицин — $457 \pm 17,0$ мг%; контроль — $324 \pm 19,21$ мг%; $p < 0,05$). Кроме того, происходит оптимизация индекса Паулса, который снижается до значения 0,3, что свидетельствует о стресс-протективном эффекте препарата при гиподинамии.

Полученные результаты позволяют говорить о том, что глицин (5 мг/кг) способен предотвращать негативные влияния иммобилизационного стресса на ЦНС, нормализовать коэффициенты массы внутренних органов и функциональное состояние надпочечников.

Глицин (аминоуксусная кислота) является центральным нейромедиатором тормозного типа действия, улучшает метаболические процессы в тканях мозга, проявляет α-адренолитические свойства, что,

по-видимому, и обуславливает его стресс-протективную активность при иммобилизации. В целом, тормозное действие глицина, вероятно, способствует подавлению высвобождения релизинг-факторов, активирующих гипоталамо-гипофизарно-надпочечниковую систему. Указанный механизм может лежать в основе действия глицина как медиатора стресс-лимитирующей системы.

ВЫВОДЫ

1. Применение глицина (5 мг/кг, трехкратно в желудок на 3, 4 и 5 день иммобилизации) предотвращает проявление вызванных стрессом изменений функционального состояния ЦНС, нормализует массу внутренних органов, содержание витамина С в надпочечниках и состояние слизистой желудка.

2. Полученные данные могут в перспективе служить экспериментальным обоснованием для дальнейшего изучения глицина как стресс-протективного средства.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Астахов А. Л. Гліцисед КМП: просто амінокислота чи універсальні ліки проти стресу? / А. Л. Астахов // Ліки України. — 2004. — № 1. — С. 35–36.
2. Баланс нейро-медиаторных аминокислот и нарушения интегративной деятельности мозга, вызванные локальной ишемией фронтальной коры у крыс: эффекты пирацетама и глицина / К. С. Раевский, Г. А. Романова, В. С. Кудрин, Л. А. Маликова // Бюлл. экспер. биол. и мед. — 1997. — Т. 123, № 4. — С. 370–374.
3. Беленький М. Л. Элементы количественной оценки фармакологического эффекта / М. Л. Беленький. — Л.: Гос. изд-во мед. лит., 1963. — С. 106–117.
4. Белова Т. И. Морффункциональные изменения нейронов мозга в условиях эмоционального стресса / Т. И. Белова, К. В. Судаков // Вестн. АМН СССР. — 1990. — № 2. — С. 11–13.
5. Киричек Л. Т. Стресспротекторы в эксперименте и клинике / Л. Т. Киричек. — Х.: Контраст, 2008. — 304 с.
6. Кулагин Д. А. Исследование эмоциональности у крыс линии Вистар и Крушинского–Молодкиной методом «открытое поле» / Д. А. Кулагин, В. К. Федоров // Генетика поведения. — Л.: Наука, 1969. — С. 35–41.
7. Николаева А. А. Выявление гиподинамии и психоэмоционального напряжения при массовом профилактическом осмотре студентов / А. А. Николаева, Е. И. Николаева, Э. Н. Майер // Сов. медицина. — 1988. — № 8. — С. 24–48.
8. Николенко Е. Я. Эпидемиология и профилактика заболеваний сердечно-сосудистой системы / Е. Я. Николенко. — Х.: Фолио, 1998. — 188 с.
9. Никонов В. В. Стресс: современный патофизиологический подход к лечению / В. В. Никонов. — Х.: Консум, 2002. — 183 с.
10. Ощепкова О. М. Роль глицинергической стресс-лимитирующей системы в предупреждении стрессорных повреждений / О. М. Ощепкова, И. Ж. Семинский // Естествознание и гуманизм: сб. науч. работ. под ред. Н. Н. Ильинских. — Томск: Сиб. гос. ун-т, 2007. — Т. 4, № 1. — С. 46–47.
11. Фомочкина И. И. Биохимические и патоморфологические изменения при моделировании иммобилизационного стресса / И. И. Фомочкина // Тр. I Междунар. междисциплинарного конгресса «Достижения нейронауки для современной медицины и психологии», Судак, 10–21 июня 2005 г. — М.: МАКС Пресс, 2005. — С. 164–165.
12. Birch R. W. Micro-chemical method for determining hexuronic acid (vitamin C) content of foods tuffs / R. W. Birch, L. G. Harris, S. N. Roy // Biochem. J. — 1933. — Vol. 2, № 27. — P. 590–594.